

◆ چکیده:

شرکت را به عهده می‌گیرند و کسی که در چنین موقعیتی قرار دارد، موظف است فقط در جهت منافع ذینفع اقدام و نباید از سمت خود در جهت کسب منفعت شخصی استفاده کند. شرکت‌های تجاری نقش عمده‌ای در توسعه اقتصادی و سیاسی کشور دارند، لذا دولت‌ها به منظور جلب اعتماد عمومی و حفظ منافع جامعه، قوانین و مقرراتی را وضع می‌کنند.

قانون تجارت ایران در خصوص شرکت‌های سهامی، هم‌پای قانون شرکت‌های فرانسه (۱۹۶۶) و قانون شرکت‌های انگلستان (۱۹۴۸)، در سال

شرکت سهامی دارای شخصیت حقوقی مستقل از سهامداران و مدیران خود است و مدیران به عنوان امین سهامداران و به نمایندگی از آنان شرکت را اداره می‌کرده و موظفند در فرآیند اداره شرکت در جهت منافع سهامداران تلاش کنند. گاهی ممکن است مدیران با شرکت وارد معامله شوند و یا معاملاتی را انجام دهند که مستلزم رقابت با شرکت باشد. در این گونه معاملات همواره این نگرانی وجود دارد که مدیران در معامله با شرکت صرفه و صلاح شرکت را رعایت نمایند و از موقعیت خود سوء استفاده نمایند.

مورد معاملات جزئی و معاملاتی که در جریان عادی فعالیت شرکت صورت می‌گیرد، با وضع مقررات تکمیلی آن را تسهیل کند و ضرورت دارد بجزر اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل شرکت و وابستگان آنها، برای اشخاص دیگری نیز محدودیت‌هایی مقرر شود. در این مقاله، محدودیت‌های معاملات شرکت با مدیران در ایران و دیگر کشورهای صنعتی بررسی شده و به مناسبت اصلاحات پیشنهادی اخیر قانون تجارت

ولی صالحی

محدودیت‌های معاملات شرکت با مدیران

در قانون تجارت ایران هر گونه معاملات مدیران نیاز به تصویب دارد؛ ولی قانونگذار می‌تواند در مورد معاملات جزئی و معاملاتی که در جریان عادی فعالیت شرکت صورت می‌گیرد، با وضع مقررات تکمیلی آن را تسهیل کند

لذا اداره امور شرکت های سهامی، برای معاملات مدیران با شرکت، موارد دیگری چون اخذ وام و اعتبار از شرکت و یا انجام معاملات رقابتی توسط ایشان با شرکت، نیازمند قوانین و مقررات مناسب و شفاف است.

مقدمه

سهامداران یک شرکت صنعتی یا بازرگانی بزرگ گاهی به صدها هزار یا میلیونها نفر می‌رسد و در عمل دخالت تمام آنها در اداره شرکت، میسر نیست، لذا تعدادی از آنها به عنوان امین انتخاب شده و

۱۳۴۷ اصلاح شد و مواردی چون محدودیت معاملات هیئت مدیره و مدیرعامل با شرکت و در صورت لزوم با تصویب هیئت مدیره بدون حق رای مدیر ذینفع، ممنوعیت اعطای وام و اعتبار به مدیران و ممنوعیت معاملات رقابتی با شرکت نیز پیش‌بینی شده است، ولی با گذشت بیش از ۲۵ سال و با توجه به پیشرفت‌های اخیر و گسترش شرکت‌ها، باید با توجه به نیاز روز و با مطالعه تطبیقی کشورهای صنعتی بازنگری شود.

در قانون تجارت ایران هر گونه معاملات مدیران نیاز به تصویب دارد، ولی قانونگذار می‌تواند در

نقطه نظرهایی ارائه شده است.

مدیر در جایگاه امین سهامداران

یک شخص به جهت اعتمادی که از جانب دیگری به او شده است، در موقعیت امانی قرار می‌گیرد. در حقوق ایران و دیگر کشورهای صنعتی، مدیر در قبال سهامداران دارای چنین ویژگی‌هایی است. مدیران امین سهامداران هستند و هر کس که در چنین موقعیتی قرار می‌گیرد، موظف است فقط در جهت منافع ذینفع اقدام کند و نباید از سمت امانی در جهت کسب منفعت شخصی استفاده یا در وضعیتی قرار گیرد که وظایف نمایندگی او با

رای نخواهد داشت. (ماده ۱۲۹) اگر چنین معاملاتی بدون اجازه هیئت مدیره صورت گرفته باشد، در صورت عدم تصویب مجمع عمومی عادی، قابل ابطال است. (ماده ۱۳۱) ولی اگر با اجازه هیئت مدیره صورت گیرد، اگر چه توسط مجمع عمومی عادی تصویب نشود، جز در موارد تقلب و تدلیس که شخص ثالث نیز در آن شرکت کرده باشد، در مقابل اشخاص ثالث معتبر است (ماده ۱۳۰).

(اسکینی، ۱۳۷۸، ۱۶۰ و عرفانی، ۱۳۶۵، ۱۵۵ به بعد) لذا با عنایت به مواد ۱۲۹ الی ۱۳۱ مذکور و بررسی نظر صاحب نظران حقوق تجارت، چنین معاملاتی بخودی خود باطل نیست ولی در صورت عدم رعایت تشریفات مقرر در مفاد مواد فوق قابل ابطال است. (اسکینی، ۱۳۷۸، ۱۵۹ و صفی نیا، ۱۳۸۱، ۸۶)

در حقوق شرکت های انگلیس، برای معاملات اموال اساسی، کمتر از ۲،۰۰۰ پوند و یا کمتر از ۱۰ درصد سرمایه و یا ۱۰۰،۰۰۰ پوند، نیاز به تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام نیست و این محدودیت فقط در مورد اموال اساسی وجود دارد و در مورد معاملاتی که در روال عادی شرکت انجام می گیرد، طبق اساسنامه عمل خواهد شد و بر خلاف حقوق ایران، مدیر ذینفع در زمان تصمیم گیری حق رای دارد (KPMG Companies Acts، ۱۹۹۸، ۳۳۷ و حیدرپور، ۱۳۸۲، ۳۷) تفاوت های دیدگاهی دیگری هم وجود دارد از جمله؛ در زمان انحلال شرکت، انجام معاملات مذکور مجاز است در حالی که طبق ماده ۲۱۳ اصلاحیه قانون تجارت: «انتقال دارایی شرکت در حال تصفیه کلاً یا بعضاً به مدیر یا مدیران تصفیه و یا اقارب آنها از طبقه اول و دوم تا درجه چهارم ممنوع است. هر نقل و انتقالی که بر خلاف مفاد این ماده انجام گیرد باطل خواهد بود».

۲-۲- اعطای وام یا اعتبار

مدیر عامل و اعضا هیئت مدیره (به استثناء اشخاص حقوقی) حق اخذ هیچگونه وام و اعتبار را نخواهد داشت. این ممنوعیت شامل اشخاص حقیقی که به نمایندگی شخص حقوقی عضو هیئت مدیره در جلسات شرکت می کند و همچنین شامل همسر، پدر، مادر، اجداد، اولاد، اولاد، برادر و خواهر اشخاص مذکور در این قانون می باشد، اما در مورد بانک ها و شرکت های مالی و اعتباری، در صورتی که تحت قیود و شرایط عادی صورت گیرد ممنوعیتی وجود ندارد. (ماده ۱۳۲ اصلاحی ۱۳۲۷ و ماده ۶۰۸ اصلاحات پیشنهادی

است، معامله کند.

لذا در جهت منافع شرکت، جذب مدیران کارآمد و جلب رضایت آنان از طریق تصویب در قانون تجارت، اساسنامه و مصوبات مجمع عمومی صاحبان سهام، امکان منعطف ساختن این قواعد وجود دارد.

طبق ماده ۸۵ (لا یحه A) قانون شرکت های انگلیس، که فرم نمونه اساسنامه شرکت ها است و ماده ۳۱۷ قانون مذکور مدیران موظفند که ماهیت و میزان هر گونه نفع مادی خود را که بطور مستقیم یا غیر مستقیم در هر معامله ای با شرکت منعقد می شود یا شرکت به نحو دیگری در آن سهام و ذینفع است، برای هیئت مدیره افشاء کنند. (KPMG Companies Acts، ۱۹۹۸، ۳۴۱)

اگر مدیر ذینفع بودن خود را فاش کند، می تواند با شرکت معامله کند و دیگر به خاطر سمت خود در مقابل شرکت مسئول نخواهد بود. قصور مدیر در افشاء ذینفع بودن در معامله، او را از حمایت مقرر در اساسنامه محروم کرده و شرکت می تواند معامله را باطل کند و طبق بند ۷ ماده ۳۱۷ مذکور، مدیر مزبور

مدیران شرکت از انجام معاملات متضمن رقابت با شرکت منع شده اند و مدیر متخلف مسئول جبران ضرر وارده می باشد

جریمه خواهد شد.

در قانون تجارت ایران در خصوص پیش بینی معامله با مدیران در متن اساسنامه تصریحی صورت نگرفته است ولی پیش بینی آن مغایرتی با قانون تجارت ندارد.

از جمله مصادیق معاملاتی که مدیران در وضعیت تعارض قرار خواهند گرفت، انجام معامله با شرکت و اخذ هر گونه وام و اعتبار از شرکت است.

۲-۱- معامله با شرکت

در قانون تجارت ایران، اعضا هیئت مدیره و مدیر عامل شرکت و همچنین موسسات و شرکت هایی که با شرکت مزبور دارای هیئت مدیره و مدیر عامل مشترک می باشند، با رعایت برخی الزامات مجاز به انجام معامله هستند؛ اولاً؛ با اجازه هیئت مدیره بوده و به اطلاع بازرس نیز برسد و هیئت مدیره و بازرس هر یک گزارش جداگانه ای به مجمع عمومی عادی صاحبان سهام ارائه کنند. ثانیاً؛ مدیر ذینفع در تصویب معامله حق

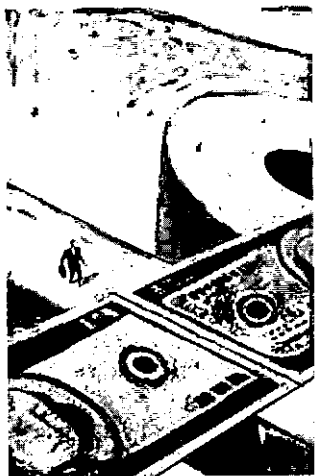
آنکه حسن نیت مدیران محرز و در مجامع عمومی تصویب شود. اسقاط حق؛ از طریق گنجاندن ماده ای در اساسنامه، به مدیران اجازه داده شود، منافعی را که در روند اعمال سمت مدیریت خویش و بدون سوء نیت کسب کرده اند را حفظ کنند.

۲- قاعده منع تعارض

از آنجا که وقتی کسی متعهد به انجام وظایف امانی می شود نباید در وضعیتی قرار گیرد که منافع او با منافع کسانی که ملزم به حمایت از آنها است، در تعارض قرار گیرد. اجرای قاعده منع تعارض در معاملات مدیران با شرکت محدودیت هایی را بوجود خواهد آورد. فرض کنید شخصی مدیر عامل یک شرکت است، او باید برای خرید مواد اولیه با یک تولید کننده و یا فروشنده مواد اولیه وارد مذاکره شود. حال اگر، شرکت تولید کننده مواد اولیه مذکور عضو هیئت مدیره باشد و اگر قرار باشد به نیابت از شرکت کالا را به پایین ترین قیمت خریداری کند، در حالی که به عنوان یکی از اعضا (هیئت مدیره) شرکت فروشنده مواد اولیه باید سعی کند این مواد اولیه را به گرانترین قیمت بفروشد جایی که چنین تعارضی وجود دارد علیرغم وجود حسن نیت مدیر ذینفع، احتمال این که در جهت منافع شخصی خود و بر خلاف نفع شرکت عمل کند وجود دارد.

لذا در قوانین به منظور جلوگیری از چنین وضعیت هایی قانونگذار کشورهای مختلف جهت حفظ منافع دیگر سهامداران این گونه معاملات را قابل ابطال دانسته است و هدف قانونگذار این است که در چنین معاملاتی، شرکت و مدیران را درگیر اثبات حسن نیت و سوء نیت مدیران نکند و تصمیم را یک جانبه در اختیار شرکت قرار داده تا در صورت لزوم، چنین معاملاتی بدون درگیری با مراجع قضایی قابل ابطال باشد. (حیدرپور، ۱۳۸۲، ۳۲)

اما ایجاد چنین محدودیت هایی مطلق نبوده و در مواردی نیز منافع شرکت ایجاب می کند که با مدیران یا شرکت های وابسته معامله کنند و حتی ممکن است معامله با مدیران مفید باشد. (اسکینی، ۱۳۷۸، ۱۵۵) گاهی شرکت برای تامین مواد اولیه یا فروش محصول خود اقدام به خرید سهام شرکت های تامین کننده مواد اولیه یا مصرف کننده محصولات خود می کند و در مواردی این شرکت ها دارای هیئت مدیره مشترک خواهند بود و یا حتی در معاملات موردی نیز ممکن است شرکت تصمیم بگیرد به عنوان یک امتیاز به مدیران و یا به دلیل شناخت متقابل با شرکتی که عضو هیئت مدیره شرکت در آن شریک یا سهامدار

در حقوق انگلیس، مدیر و مدیر شرکت اصلی (بند ۲ ماده ۲۳۰)؛ همسر، فرزند، فرزند خوانده مدیر؛ شرکتی که مدیر در آن شریک است و بیش از ۳۰ درصد سهام یا ۳۰ درصد حق رای در مجامع آن را دارا می باشد؛ امین و وابستگان او؛ شریک هر یک از افراد فوق (بند ۲ ماده ۳۴۶)، حق دریافت وام ندارند (Companies Acts, ۱۹۹۸, ۳۴۳) KPMG البته استثنائاتی بشرح زیر وجود دارد: ۱- مدیران و مدیر شرکت اصلی مجاز به دریافت وام تا ۵۰,۰۰۰ پوند هستند ولی وابستگان آنها منع گردیده اند (ماده ۳۳۴) ۲- اعطای وام به شرکت های گروه، مجاز می باشد (ماده ۳۳۳) ۳- پرداخت وام و اعتبار تحت قیود متعارف و روال عادی توسط بانکها بدون محدودیت و در مورد شرکت های مالی و اعتباری تا ۱۰۰,۰۰۰ پوند به مدیران و وابستگان آنها مجاز است. (ماده ۳۳۸)

۲-۳- محدودیت معاملات مدیران در حقوق فرانسه محدودیت معاملات مدیران با شرکت در اصلاحات سال ۱۹۶۶ قانون شرکت های فرانسه تصریح گردید. معاملات مدیران با تصویب هیئت مدیره و ضمن گزارش ویژه حسابرس رسمی (Commissaries Aux Competes)، با تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام صورت می گیرد. و ممنوعیت هایی چون اعطای وام و تضمین بدهی یا اعطای اعتبار در مقابل اشخاص ثالث و همچنین ممنوعیت هایی در مورد همسر و فرزندان و وابستگان هیئت مدیره پیش بینی شده است ولی اشخاص حقوقی عضو هیئت مدیره چنین ممنوعیتی ندارند و ممکن است شرکت اصلی و فرعی از یکدیگر وام دریافت کنند. (International Series, ۵۸,۰۰۰)

جمع بندی و تحلیل موضوع

مدیران شرکت های سهامی در موقعیت امانی قرار دارند و موظفند از این موقعیت فقط در جهت منافع سهامداران استفاده کنند. لذا در قانون تجارت برای هر گونه سوء استفاده و تقلب، محدودیت هایی در معاملات مدیران با شرکت وضع شده است. از جمله معاملات مدیران با شرکت باید با تصویب هیئت مدیره صورت گرفته و ضمن گزارش ویژه بازرسی، به تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام نیز برسد و اعطای وام به مدیران (به استثناء اشخاص حقوقی) مطلقاً ممنوع گردیده است و همچنین معاملات رقابتی با مدیران منع شده است.

مناسبت داشت، در اصلاحات پیشنهادی اخیر قانون تجارت ایران، موارد زیر به نحو مناسب تبیین می شد:

• معاملات جزئی مدیران با شرکت از تصویب هیئت مدیره و مجمع عمومی صاحبان سهام معاف شود.

• در مواردی ممکن است صرفه شرکت در معامله با مدیران باشد. لذا بهتر است مانند کشورهای صنعتی برای معامله با مدیران در اساسنامه شرکت پیش بینی های لازم صورت گیرد.

• ممکن است شرکت بخواهد برای مدیران تسهیلاتی چون، تامین اتومبیل و یا مسکن به صورت اقساط را فراهم کند. لذا به منظور جذب مدیران کارا و ماهر، حداقل وام و یا اعتبار قابل اعطاء تعیین شود.

• علاوه بر مدیران شرکت، ضرورت داشت برای مدیران شرکت اصلی، سهامداران عمده و مدیران میانی شرکت و دارندگان اطلاعات نهانی و همسر و فرزندان و وابستگان آنها بطور شفاف، محدودیت هایی تبیین می شد.

از جمله مصادیق معاملاتی که مدیران در وضعیت تعارض قرار خواهند گرفت، انجام معامله با شرکت و اخذ هر گونه وام و اعتبار از شرکت است

• مقررات شفاف برای محدودیت معاملات اوراق بهادار شرکت برای دارندگان اطلاعات داخلی وضع شود.

شرکت می تواند محدودیت ها و مقررات ارفاقی مذکور را ضمن اساسنامه و مصوبات مجمع عمومی صاحبان سهام تبیین کند.

منبع

- اسکینی، دکتر ربیعا (حقوق تجارت، شرکت ها - جلد دوم) سمت، چاپ دوم ۱۳۷۸.
- آئین نامه اجرائی انتشار اخبار معاملات بر اساس اطلاعات درونی مصوب ۱۳۷۷/۲۵ شورای بورس.
- جهانخانی، دکتر علی، و دکتر علی پارسائیان (بورس اوراق بهادار) انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، چاپ اول، مرداد ماه ۱۳۷۴.
- حیدر پور، البرز (محدودیت های مدیران شرکت ها در انجام معاملات) انتشارات مهیار، اهواز، چاپ اول، بهار ۱۳۸۲.
- دمیرچیلی محمد و علی حاتمی و محسن قرانی (قانون

- تجارت در نظم حقوقی کنونی، انتشارات خلیج فارس، چاپ اول ۱۳۸۰
- صفی نیا، دکتر نورالدین (درآمدی بر قانون شرکت های تجاری در ایران) انتشارات دانشگاه، چاپ اول، بهار ۱۳۸۱.
- عرفاتی، دکتر محمود (حقوق تجارت، جلد دوم) جهاد دانشگاهی، چاپ دوم ۱۳۶۵.
- قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴/۹/۱ مجلس شورای اسلامی.
- قانون تجارت ۱۳۱۱ و اصلاحات ۱۳۴۷ و اصلاحیه پیشنهادی اخیر.
- نظری، دکتر رضا (حسابدار شرکتهای سهامی) مرکز تحقیقات تخصصی سازمان حسابرسی، چاپ هشتم، اسفند ۱۳۸۴.

- International Series FRANCIS LEFEBVRE, France Business law, Taxation & Social law, 3rd Edition April 2000.
- KPMG (The Companies Acts 1985 & 1989) Third Edition, 1998.
- United King Dooms The Companies Acts 1985 & 1989.

پاورقی ها

۱- لیسانس حسابداری، فوق لیسانس حقوق بین الملل، سرپرست حسابرسی سازمان حسابرسی، کارشناس رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی و مدرس دانشگاه تلمن همراه: ۰۹۱۲-۲۸۴۳۶۴۱ Email: valisajedi@yahoo.com

۲- معاملاتی که برای گذرین امور اهل و عیال خود هر قسم کار و باری را مبادرت می کند. (فرهنگ دهخدا) و فرصت معاملاتی یعنی هر گونه فرصتی تجاری که مبادرت به آن برای شرکت دارای منفعت عقلانی باشد.

۳- تفسیر وسیع و نامحدود از مواد قانون و در مقابل تفسیر مضیق مطرح می گردد. در تفسیر مقررات جزایی، برای جلوگیری از هر گونه سوء تعبیر تفسیری بیش از آنچه که به صراحت در ماده قانونی بیان شده، منع گردیده است و به آن تفسیر مضیق (محدود) می گویند.

۴- این مطلب در ماده ۶۱۸ اصلاحات پیشنهادی اخیر مورد توجه قرار گرفته است.

۵- بر اساس تبصره ۱ ماده ۴۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۹/۱ مجلس شورای اسلامی اشخاص زیر سه عنوان اشخاص دارای اطلاعات نهانی (مجرمانه) شرکت شناخته می شوند:

الف- مدیران شرکت شامل اعضای هیئت مدیره، هیئت عامل، مدیر عامل و معاونان آنان

ب- بازرسان، مشاوران، حسابداران، حسابرسان و وکلای شرکت

ج- سهامدارانی که به تنهایی و یا به همراه افراد تحت تکفل خود، بیش از دهم درصد (۱۰٪) سهام شرکت را در اختیار دارند یا نمایندگانشان.

د- مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره و مدیران ذی ربط یا نمایندگان شرکتهای مادر (هلدینگ) که مالک حداقل دهم درصد (۱۰٪) سهام یا دارای حداقل یک عضو در هیئت مدیره شرکت سرمایه پذیر باشند.

ه- سایر اشخاصی که با توجه به وظایف، اختیارات و یا موقعیت خود به اطلاعات نهانی دسترسی دارند.

۶- محدودیت، تنگنا
۷ طبق ماده ۶۰۵ اصلاحات پیشنهادی اخیر علاوه بر افراد مذکور، معاملات شرکت با سهامداران شخص حقیقی و حقوقی که بیش از ۲۰ درصد سهام را دارا می باشند، نیز مشمول این محدودیت هستند.

